

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 378.147:159.98

О. Л. Нагула
ORCID iD 0000-0002-8356-3487

ОСОБИСТІСНА ПСИХОКОРЕКЦІЯ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА

Автором здійснено аналіз проблеми підготовки психолога-практика та підкреслено необхідність особистісної психокорекції майбутнього психолога-практика. Наведені критерії відкорегованості особистості. Узагальнено негативні наслідки невідкорегованості психолога в його практичній діяльності. Обґрунтовано доцільність використання глибинної особистісної психокорекції для підготовки психолога-практика, запропонованої Т. С. Яценко. Розроблено модель професійної підготовки майбутніх психологів-практиків. Визначено умови залучення психологів-практиків до особистісної психокорекції.

Ключові слова: відкорегованість; метод активного соціально-психологічного навчання; модель професійної підготовки психологів-практиків; невідкорегованість; особистісна психокорекція; психолог-практик.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування вищої освіти в межах компетентнісного підходу постає питання формування практичних компетенцій майбутніх фахівців. Підготовка психологів-практиків потребує удосконалення, оскільки специфіка їх роботи передбачає формування особливих особистісних навичок взаємодії з клієнтом в умовах психологічного консультування та психокорекції. Отже, рівень їхнього професіоналізму визначається не лише отриманням теоретичних знань та практичних навичок, а й мірою зрілості власної особистості, ступенем особистісної відкорегованості. Так, низка психологів, а саме Г. Балл, О. Бондаренко, С. Максименко, В. Рибалка, О. Киричук, В. Семиченко, В. Шатенко, Т. Титаренко, Н. Чепелева, та ін. зазначають необхідність зміни підходу до підготовки психологів-практиків. Один з підходів, який ми взяли за основу, пропонує Т. Яценко, наголошуючи на здійсненні глибинно-психологічної корекції майбутнього практичного психолога, що дасть змогу нівелювати особистісну проблематику в процесі оволодіння професією (Яценко Т. С., 2008, с. 9).

Мета статті – обґрунтувати доцільність підготовки практичного психолога засобами особистісної психокорекції як складової кваліфікованої підготовки фахівця.

Проблеми та перспективи підготовки майбутніх психологів-практиків. Компетентність психолога практика часто асоціюється зі знанням методу за яким він працює, тобто компетентність найчастіше означає інструментальний бік застосування методу. Однак, як зазначає О. Д. Піркова, техніку не можливо відокремити від власне автентичної комунікації

і від фактору особистості психолога. Особистість психолога – це його професійний інструмент і та соціальна умова, завдяки якій психотерапевтичний вплив має місце у психотерапевтичній взаємодії (Піркова О. Д., 2014, с. 6).

Так, А. А. Осіпова виділяє три основні компоненти професійної готовності до корекційного впливу, а саме: теоретичний компонент (знання теоретичних основ корекційної роботи, способів корекції); практичний компонент (володіння певними корекційними методами та методиками корекції); особистісна готовність (психологічна пропрацьованість у психолога власних проблем в тих сферах які він передбачає корегувати у клієнта) (Осіпова А. А., 2000, с. 18).

Психокорекція це система заходів спрямованих на виправлення недоліків психології або поведінки людини за допомогою спеціальних засобів психологічного впливу. Вона спрямована на клінічно здорову особистість, яка має в житті психологічні труднощі, проблеми, скарги невротичного характеру, а також на людей, що бажають змінити своє життя або розвинути власну особистість (Осіпова А. А., 2000, с. 7).

Психокорекція є галуззю знань, що використовує методи глибинно-психологічного пізнання цілісної психіки в аспекті надання індивідуально-неповторної психологічної допомоги суб'єкту щодо розв'язання його внутрішніх суперечностей, зміст яких є неусвідомлюваним. З огляду на це підготовка майбутнього практичного психолога має полягати не лише у формуванні належних теоретичних знань, а й у набутті навичок практичної роботи з орієнтацією на глибинне пізнання психіки,

що передбачає власну особистісну психокорекцію. Таке завдання відсутнє в академічній підготовці психологів-практиків.

Виокремлюють два основних аспекти підготовки психолога-практика: професійний та особистісний, які є взаємозумовленими та взаємопов'язаними. Складові професіонального аспекту майбутнього психолога такі: формування відповідного рівня компетентності через набуття знань, умінь, навичок; розвиток творчого потенціалу та здатність реалізуватись у професійній діяльності. До складових особистісного аспекту входить формування професійної самосвідомості та особистісної зрілості, що виступає обов'язковою умовою успішної діяльності фахівця (Яценко Т. С., 2008, с. 11).

Сучасні науковці, зокрема А. Бондаренко, П. Лушін, Т. Яценко, зазначають, що професійна підготовка психолога-практика потребує застосування методів групової психокорекційної роботи, які дадуть змогу відкоригувати його особистість, набутти професійно значущих особистісних характеристик та вмінь. Особистісна психокорекція гармонізує психіку в єдності свідомих і несвідомих аспектів і не завершується на певному етапі (наприклад, із закінчення психокорекційної роботи у групі). Особистісне вдосконалення може тривати упродовж багатьох років.

Т. С. Яценко виділила низку критеріїв відкорегованості особистості, які можуть слугувати для майбутніх психологів-практиків орієнтиром у розумінні сутності цього поняття, а саме (Яценко Т. С., 2006, с. 31):

1. Глибинне пізнання власної несвідомої сфери і особистісних характеристик, прийняття істинних потреб та можливостей, розуміння природи «Я».

2. Прийняття світу й інших людей такими, якими вони є, знання потреб і можливостей людей, здатність децентрувати увагу й наближатись до інтересів інших.

3. Формування системи гуманістичних цінностей, що не суперечить індивідуальній неповторності власної психіки та сприяє творчій реалізації в соціумі.

4. Досягнення стану психологічної зрілості, що полягає в здатності брати на себе відповідальність за свої вчинки, життєву і професійну самореалізацію.

5. Інтеграція й гармонізація раціонального та емоційного аспектів особистості, відкритість до набуття нового досвіду та його пізнавального опрацювання.

6. Схильність до поєднання психічної та об'єктивної реальності, мінімізація відступів від реальності та викривлень.

7. Уміння абстрагуватись від емоцій, упереджувати почуття психологічної слабкості, перетворювати себе на об'єкт дослідження для самопізнання і самокорекції.

8. Здатність сублімувати психічну енергію в суспільно корисну працю і відчувати задоволеність від самореалізації.

9. Уміння опановувати професійні знання в їхній цілісності та взаємозв'язках.

10. Здатність до конструктивної співпраці й партнерських стосунків з людьми в поєднанні зі збереженням особистої незалежності й самоповаги.

11. Комфортне самопочуття в ситуаціях спілкування та професійної взаємодії, почуття психологічної захищеності.

12. Розуміння власного внеску в ситуацію спілкування; виражене почуття вдячності іншим людям.

Отже, відмінність відкоригованої людини полягає в ступені розвитку навичок самокорекції та пізнання власної особистості, в можливості кваліфіковано наближатись до пізнання істотних характеристик власного «Я». Невідкоригованість – це обтяженість особистісною проблемою (внутрішньою суперечністю), нерозв'язаність якої породжує особистісні деструкції.

Невідкоригованість, за Т. С. Яценко, можна пояснити такими дисфункційними характеристиками особистості (Яценко Т. С., 2008, с. 300):

1. Суб'єкт ефективно функціонує лише у звичних умовах, серед адаптованих до його психологічних особливостей людей.

2. Суб'єкту властивий страх зміни ситуації спілкування, вільного функціонування та самореалізації.

3. Закритість для нового досвіду та пізнання сутності власної психіки.

4. Непослідовність поведінки, невідповідність намірів реальним діям для їх досягнення.

5. Суперечливість цінностей і життєвих позицій.

6. Різкі зміни настрою, невдоволеність собою та інших людьми.

7. Агресивність, вияви вербальної агресії.

8. Пропуски соціально-перцептивної інформації, викривлення у сприйнятті реальності та в її інтерпретації, що може виявлятися за участі зовнішнього спостерігача.

Отже, можемо узагальнити, що особистісна неготовність практичного психолога до здійснення психокорекційного впливу, зумовлено невідкоригованістю. Це може викликати низку труднощів у роботі з клієнтами, а саме: привнесення психологом власної проблематики у психокорекційний процес; відчуття клієнтом чисельних слабких сторін особистості психолога, що знижує мотивацію до взаємодії з ним; стан тривоги психолога може примножувати страхи та побоювання у клієнта; тривожність психолога може трансформуватись в агресивність, що виявляється, зокрема, в авторитарному тиску на клієнта, конфліктності, деструктивній позиції, що гальмує саморозвиток клієнта, посилює його захисні тенденції; тривожність

психолог знижує прогностичні здібності; психокорекційний процес має небезпеку перетворитися на «ходіння хибним колом» за сценарієм особистісної проблематики самого психолога; психолог без досвіду, психокорекції, не може чітко уявити, що відбувається в корекційному процесі; невідкоригованому психологу важко визначити важливу та актуальну для клієнта тему, заохотити його до участі у ній (через надмірне центрування уваги на власній професійній позиції); небезпека потрапити у невинуватого психологічну залежність від клієнта, через власну не пропрацьовану інфантильну потребу захисту; розкриття власних особистісних таємниць психологом, переживань суто інтимного плану, що може зашкодити розвитку терапевтичного процесу клієнта; примушення до саморозкриття клієнта, чим порушуються принципи добровільності й спонтанності; психологічна нечутливість психолога до інтересів та проблем інших людей; ризик спричинити у клієнтів глибокі дезінтеграційні процеси без позитивної інтеграції на вищому рівні.

Психолог, який не пройшов шлях глибокого пізнання детермінант власних особистісних проблем, не може надавати ефективну психокорекційну допомогу іншим, тож йому легше декларувати необхідні знання, ніж забезпечувати їхній інструментальний рівень. Невідкоригований психолог нерідко відступає від соціально-перцептивної реальності у сприйнятті самого себе. На одному полюсі такого сприйняття – невинуватена ідеалізація власного «Я», на другому – почуття меншовартості та професійна неспроможність. Професійна позиція психолога потребує від нього вміння сміливо поглянути на слабкі сторони власної особистості і зрозуміти сильні (Яценко Т. С., 2008, с. 302).

Глибоко-психологічна корекція майбутнього фахівця, як зазначає Т. С. Яценко є важливою передумовою його самовдосконалення й професійного розвитку. Особистісна психокорекція психолога у процесі професійної підготовки нівелює соціально-перцептивні викривлення завдяки аналізу особистісних деструкцій учасників активного соціально-психологічного навчання (АСПН). Залучення майбутнього психолога до глибокої психокорекції за методом, розробленим академіком АПН України Т.Яценко, забезпечує особистісну відкоригованість, тобто вдається нівелювати деструктивні, агресивні вияви суб'єкта, розкрити творчий потенціал і підвищити адаптованість до професійної діяльності. Також активна участь майбутнього психолога в процесі психокорекції сприяє оволодінню конкретними методиками глибокого пізнання. До таких методик належать: психоаналіз комплексу тематичних малюнків, психокорекційна робота із застосуванням предметних моделей та іграшок, аналіз семантики висловлювань, тощо (Яценко Т. С., 2008, с. 6-7).

Глибоке пізнання психіки за методом АСПН передбачає дослідження функціональних особливостей

несвідомої сфери в їхній узгодженості зі сферою свідомого. У взаємодії цих сфер і знаходяться резерви психокорекції особистості майбутнього психолога. Отже, метод АСПН впроваджений Т. С. Яценко доводить свою ефективність у підготовці практичних психологів.

Таким чином, фахова підготовка психолога-практика потребує розроблення, організації та впровадження програм і курсів групової психокорекції з глибоко-психологічною орієнтацією, в освітнє середовище майбутнього фахівця, тобто інноваційного підходу до підготовки психолога-практика.

Отже, виходячи зі здійсненого огляду, щодо необхідності впровадження глибокої психокорекції у підготовку психологів та власний досвід впровадження додаткових освітніх проектів в навчальний процес, пропонуємо модель професійної підготовки психолога-практика (див. Рис. 1), що розроблена відповідно трьох базових компонентів професійної готовності до корекційного впливу за А. А. Осіповою (теоретична, практична та особистісна) та реалізується в межах двох взаємопов'язаних підходів до підготовки майбутніх психологів (традиційного академічного навчання та інноваційного практично-зорієнтованого навчання) виділення яких ґрунтується на ідеях О. В. Живиці. Нею здійснено докладний порівняльний аналіз теоретико-дослідницького та практично-зорієнтованого підходів до підготовки професійних психологів в якому підкреслює необхідність для підготовки практичних психологів поєднання теоретичної підготовки, методів активного навчання (майстер-класи, тренінги, проходження індивідуальної та групової психотерапії) та супервізії консультативної практики (Живица О. В., 2015, с. 5-6).

Таким чином, згідно запропонованої нами моделі професійної підготовки психолога-практика (див. Рис. 1), традиційне академічне навчання дає ґрунтовну теоретичну базу, щодо закономірностей функціонування та розвитку психіки, методології та технологій практичної (консультативної, корекційної та психотерапевтичної) діяльності, тобто закладає професійний світогляд майбутнього психолога-практика. Також, в межах даного підходу відбувається поступове практичне ознайомлення з методами групової роботи у ході передбачених програмою тренінгів комунікативності, креативності та особистісного зростання. Ці тренінги сприяють розвитку професійної рефлексії, формують навички міжособистісного спілкування, але не розраховані на розв'язання глибоких конфліктів особистості. Особистісна готовність майбутнього психолога-практика в межах академічного навчання практично не формується. Однак, не будимо виключати можливість стихійної психокорекції, яка полягає в усвідомленні майбутнім психологом своїх особистісних труднощів та роботі над

ними в процесі відвідування планових лекцій, семінарів, практичних занять, тренінгів. Саме це може бути підґрунтям до вибору орієнтури на практичну психологічну діяльність, оскільки, що для глибокої психокорекції необхідна внутрішня

готовність та бажання працювати над собою. Отже, залучення майбутніх психологів-практиків до інноваційного практично-зорієнтованого навчання може відбуватись лише за добровільної згоди.

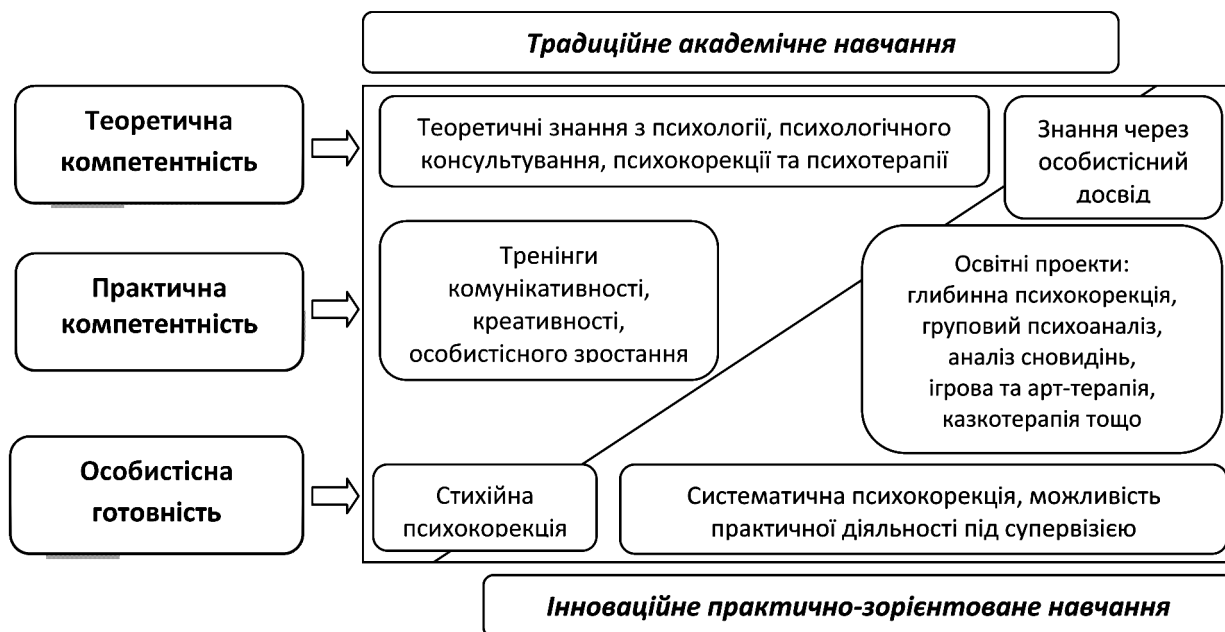

Рис. 1. Модель професійної підготовки психолога-практика

Інноваційне практично-зорієнтованого навчання ґрунтується на знаннях вміннях та навичках традиційного академічного навчання та разом посилює: теоретичну компетентність за рахунок особистісного досвіду участі у психокорекційній групі; практичну компетентність у ході оволодіння методами та техніками корекційної роботи за певним напрямом; особистісну готовність шляхом подолання внутрішніх суперечностей особистості.

Отже, запропонована нами система підготовки майбутніх психологів-практиків готових до корекційного впливу включає три етапи:

- підготовчий – оволодіння системою теоретичних психологічних знань та ознайомлення з тренінговою, груповою роботою в межах академічної освітньої програми підготовки фахівців;
- освітньо-корекційний – передбачає залучення майбутніх психологів-практиків (студентів 3-6 курсів) до додаткових освітніх проектів з певних корекційних напрямків (глибинної психокорекції, групового психоаналізу, аналізу сновидінь, ігрової та арт-терапії, казкотерапії тощо). Ці освітні проекти спрямовані на оволодіння методами роботи через власний досвід, тобто у ході психокорекції. Зазвичай такі освітні проекти є тривалими та реалізуються впродовж навчального року, або кількох;
- супроводжувальний – по завершенню освітніх проектів майбутні психологи-практики (студенти 4-6 курсів) мають можливість розпочати надання консультативних послуг в діагностично-консультативному центрі під супервізією досвідченого психолога-практика.

Висновки. Сучасні реалії гуманізації суспільства та популяризації психології ставлять високі вимоги до підготовки компетентного психолога-практика. Фахівець, що здійснює психологічне консультування та психологічну корекцію повинен володіти всіма аспектами професійної компетентності, а саме теоретичним, практичним та особистісним. Особистісна готовність психолога-практика може забезпечуватись лише особистісною психокорекцією, що спрямована на пізнання власних неусвідомлюваних механізмів психіки та на подолання труднощів, що гальмують особистісні зміни і можуть нівелювати ефективність професійної діяльності.

Отже, підготовка психолога-практика до можливості здійснення корекційних впливів в професійній діяльності вимагає як ґрунтовної теоретичної підготовки, яку забезпечує традиційна академічна освіта, та і практично-особистісної готовності, що може забезпечувати активне впровадження інноваційного практично-зорієнтованого підходу до навчання шляхом залучення майбутніх психологів-практиків до особистісної психокорекції. Необхідними умовами особистісної психокорекції психолога-практика виступають: усвідомлення необхідності формування особистісної готовності до здійснення психокорекційних впливів; власне рішення до проходження особистісної психокорекції; методичні та організаційні умови вищого навчального закладу щодо забезпечення інноваційного практично-зорієнтованого підходу до підготовки психологів-практиків.

Література

1. **Живица О. В.** Анализ подходов к подготовке профессиональных психологов в рамках обучения студентов в вузе [Электронный ресурс] / Ольга Васильевна Живица // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНІЕ» – М., 2015. – Том 7, №2 (март-апрель) – С. 1-12, DOI: 10.15862/91PVN215. – Режим доступу: <http://naukovedenie.ru/PDF/91PVN215.pdf>
2. **Концептуальні засади і методика глибинної психокорекції: підготовки психолога-практика:** Навч. посіб. / Т. С. Яценко, Б. Б. Іваненко, С. М. Авраменко та ін.; За ред. Т. С. Яценко. – К.: Вища шк., 2008. – 342 с.
3. **Осипова А. А.** Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов / А. А. Осипова. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 512 с.
4. **Піркова О. Д.** Професійна етика психолога-практика. Навч.-метод. посіб. / О. Д. Піркова. – К.: ТОВ «Інтерсервіс», 2014. – 150 с.
5. **Яценко Т. С.** Основи глибинної психокорекції: феноменологія, теорія і практика: Навч. посіб. / Т. С. Яценко. – К.: Вища шк., 2006 – 382 с.

Нагула В. Л. ЛИЧНОСТНАЯ ПСИХОКОРРЕКЦИЯ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩЕГО ПСИХОЛОГА-ПРАКТИКА

Автором проведен анализ проблемы подготовки психолога-практика и подчеркнута необходимость личностной психокоррекции будущего психолога-практика. Приведенные критерии откорректированности. Осуществлен обзор негативных последствий откорректированности психолога в его практической деятельности. Обоснована целесообразность использования глубинной личностной психокоррекции для подготовки психолога-практика, которая предложена Т. С. Яценко. Разработана модель профессиональной подготовки будущих психологов-практиков. Определены условия привлечения психологов-практиков к личностной психокоррекции.

Ключевые слова: личностная психокоррекция; метод активного социально-психологического обучения; модель профессиональной подготовки психологов-практиков; неоткорректированность; откорректированность; психолог-практик.

Nahula O. PERSONAL PSYCHOCORRECTION IN THE PREPARATION OF FUTURE PSYCHOLOGIST-PRACTICE

In the article the analysis of problems of training of practicing psychologists. The main components of readiness of practicing psychologists are required to use the intervention (theoretical, practical, personal). The criteria of correction and uncorrection personality. Also summarized the negative effects of uncorrection personality of practicing psychologist. Emphasized the need for personal psychotherapy of the future of practicing psychologists. The appropriateness of the in-depth personal psychotherapy for training of practicing psychologists that proposed by the academician of NAPS of Ukraine by T. S. Yatsenko. The developed model of professional training of psychological practitioners, which includes two complementary approaches, namely: traditional, academic training and innovative practically-oriented training. The system of training of future psychologists practitioners which includes three stages. Preparatory – mastery of the theoretical system of psychological knowledge and familiarization with training, group work. Educational and corrective – to attract future psychologists practitioners (students 3-6 courses) to the personal psychological correction (deep psychological correction, group psychoanalysis, dream analysis, games and art therapy). Accompanying – the completion of psychological correction of personal future psychologists practice (students 4-6 courses) have the opportunity to start providing advisory services under supervision of an experienced psychologist practice. These approaches together can provide the formation of the psychologist-practice theoretical, practical and personal components of readiness for use of the correction influences in their practice.

Keywords: correction; personal psychocorrection; psychologist-practitioner; the method of active social-psychological training; the model of professional training of psychologists-practitioners; uncorrection.

Рецензенти

Лозова О. М. – д. психол. н., проф.,
Петрунько О.В. – д. психол. н., с. н. с.

Стаття надійшла до редакції 02.12.2015
Прийнято до друку 28.01.2016